

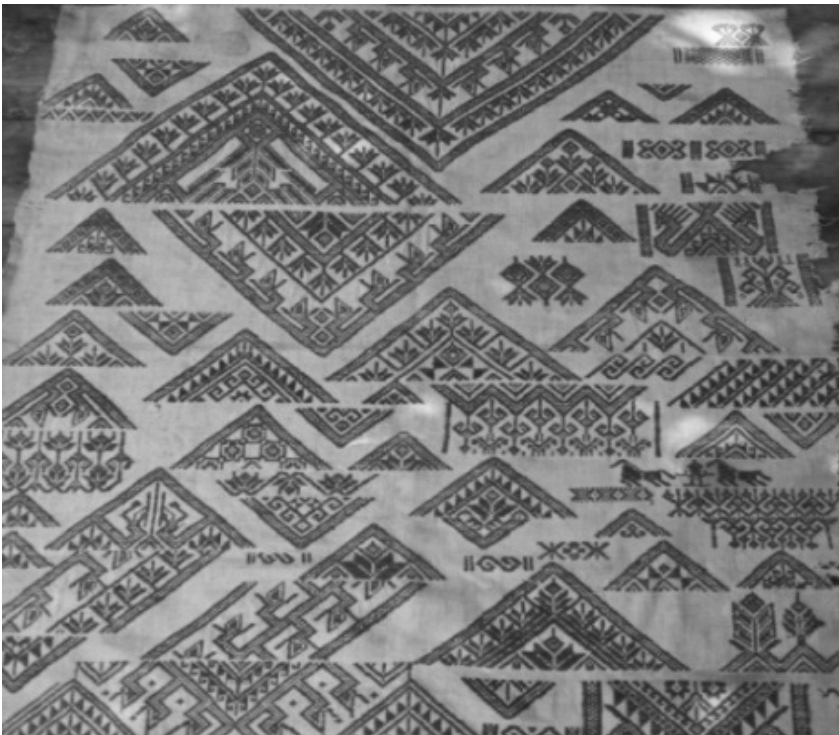
สุกัญญา ภูผิวิโคก. 2558. “พัฒนาการผ้าไทญ้อ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม. หน้า 179-203.

พัฒนาการผ้าไทย้อ บ้านแซงบาดาล
อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

The Development of Hand-Woven Cloths of Tai Yor at
Ban Sangbadan Somdet District, Kalasin Province.

สุกัลญา ภูผิวิโคก¹

Sukanya Phuphiwkok

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิจิตรศิลป์และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัย ครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาพัฒนาการผ้าไทญ้อใน ด้านกระบวนการผลิต และการใช้ผ้าของไทญ้อบ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้รู้ ปรชาญชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติจากกลุ่มผู้ทอ ผ้าใช้ ผู้ทอและผู้ที่เกี่ยวข้องผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตผ้าไทญ้อบ้านแซงบาดาล 1) ด้าน กระบวนการผลิต เส้นใยที่นิยมใช้คือฝ้ายและไหมในปัจจุบันมีการซื้อขายประดิษฐ์มาทอ 2) ด้านการฟอก-ย้อม ในอดีตกลุ่มผู้ผลิตใช้สีธรรมชาติ จากพืช สัตว์ เปลือกไม้ เป็น ภูมิปัญญาชาวบ้านแบบดั้งเดิมในการย้อมปัจจุบันใช้สีเคมีแทน 3) ด้านการสร้างลวดลาย และการทอชาวบ้านยังคงยึดถือลวดลายดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ แต่มีการผสมผสานลายใหม่ ซึ่งลายเก่าจะดูจากลายผ้าแม่แบบ ที่เรียกว่า “ผ้าแสบัว” หรือ “แซว” ลายที่นิยมในการทอ คือลายนาค ลายนาคกันก็ (หมี่ลวด) ลายนาคขอ ลายนาคน้อย และลวดลายอื่นๆ 4) ด้าน การทอ ใช้การทอมือโดยใช้ก่ (ทูก) ไม้ ส่วนอุปกรณ์การทออื่นใช้แบบดั้งเดิมผสมแบบใหม่ ในการทอผ้า นิยมทอผ้าถุง ผ้าเปี่ยง ผ้าคลุมไหล่ (แพรวา) ผ้าห่ม หมอน โดยใช้เทคนิคการ จิต การจก และมัดหมี่ 5) ทางด้านการตลาดชาวบ้านยังไม่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนา ด้านการแปรรูป การตลาด การขาดการประชาสัมพันธ์ 6) การใช้ผ้าเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม ชาวไทญ้อยังคงเคร่งครัดสำหรับผ้าในงานประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เช่นเดิมเหมือนในอดีต

คำสำคัญ: ไทญ้อ, ผ้าทอมือ, กาฬสินธุ์

Abstract

The aim of this qualitative research to study the development of hand- woven cloths of Tai-Nyaw , cloth weaving processes, and using the cloths of Tai-Nyaw at Ban Sangbadan, Somdet District, Kalasin Province. The instruments used included surveys, observations, questionnaires, interview, and focus group guidelines. The target groups were specialist, local wisdom from hand-woven cloths group, users, weaver and accessory. The findings of this study were as follows: hand-woven cloths of Tai-Nyaw Ban Sangbadan

use a unique manufacturing process throughout these 6 major factors

- 1) Processing, The thread used are cotton and silk. Certainly purchase polyamide for woven.
- 2) Bleaching – Dyeing, In the past, colors used were taken from natural things such as plants, animals, barks which the conventional wisdom. In the present, colors for dyeing made by chemical.
- 3) The patterns creation and weaving, Tai-Nyaw people are still to use the original pattern and combination of new pattern. The old pattern from original pattern called “Pha Saeo” or “Saeo” the pattern of woven are Lay Naga, Lay Naga Kan Ki (Mee-Luad), Lay Naga Kho, Lay Naga Noi, and other patterns.
- 4) The manufacturing process by handmade with wood’s loom and other tool used mixed between original and modern. Most of hand-woven cloths are sarongs, breast cloth, scarf (Prae-wa), blankets, pillows by using such several techniques as Khit, Chok, and Mud Mee.
- 5) Marketing, The locals are not supported on process development, marketing, and lack of public relations.
- 6) The cloth woven used for ritual performance are still strictly made by Tai-Nyaw people and they use cloths in tradition and ritual performance are usual.

Keywords : Tai Yor, Hand-Woven , Kalasin Province.

บทนำ

“ผ้า” เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของคนเราในฐานะเป็นเครื่องป้องกันความร้อนหนาว อันตราย และการรบกวนของแมลง เกิดขึ้นจากการนำเส้นใยของพืชและสัตว์บางชนิดมาปั่นเป็นเส้นด้ายหรือเส้นไหม แล้วนำมาถักทอสานขัดกันเป็นตารางง่ายๆ และกลายเป็นผืนผ้า ในที่สุดนี้หลังจากที่มีการถักทอผ้าเกิดขึ้นแล้ว ผ้าทอก็มีวิวัฒนาการควบคู่กันมาพร้อมกับความเจริญของมนุษยชาติ วิวัฒนาการของผ้าที่มีความหลากหลายของชนิด ลวดลาย สีย้อม ทำให้ผ้าไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องแต่งกายที่งดงามหลากหลายในสีและลวดลายที่ทอไว้เท่านั้น แต่ยังมีฐานะต่างๆ กันตามความสวยงาม ความสำคัญ และตามราคาของผ้าอีกด้วย

บุญยงค์ เกศเทศ (2543) กล่าวว่า “การแต่งกาย บ่งบอกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์” โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน มีการบูรณาการสูงในการใช้ภูมิปัญญาชีวิตประจำวันและการแต่งกาย ของผ้าของไหมฮู๋ ที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา สังคม ในปัจจุบันมนุษย์รู้จักการใช้ผ้าโดยการนำเส้นใย จากวัสดุ ธรรมชาติมาถักทอต่อกันเป็นผืนผ้าเพื่อใช้คุ้มกัน ป้องกันความร้อนหนาว ป้องกันภัยอันตรายจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังใช้ประดับร่างกายให้สวยงามอีกด้วย ลวดลายอันเกิดจากกรรมวิธีที่หลากหลาย เช่น กรรมวิธีการทอ การขีด การจก การทอยก การล้วงหรือการเกาะ การทอมุกและการมัดหมี่ โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนที่แตกต่างกัน ผ้าจึงเป็นเครื่องบ่งบอกให้เห็นถึงชาติพันธุ์ของผู้ทอ และผู้ที่สวมใส่หรืออาจจะพูดได้ว่า “ผ้าอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์” และ มีพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการทอผ้าอย่างต่อเนื่อง ผ้าจึงเป็นวัฒนธรรมที่มีมานานก่อนยุคประวัติศาสตร์

‘ไหมฮู๋ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์’ (Ethnic Groups) กลุ่มหนึ่งในตระกูล ไทย-ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ไหมฮู๋ ที่อยู่ในภาคอีสานทั้งหมดมาจากเมืองหงสา เรียกตามศิลาจารึกวัดไตรภูมิ ตำบลไชยบุรี อำเภอกำแพงแสน สร้าง พ.ศ. 2357 แขวงไชยบุรี ประเทศลาว (เหนือเมืองหลวงพระบางตามลำแม่น้ำโขงเล็กน้อย ฮู๋ เป็นชนกลุ่มน้อย ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่เป็นกลุ่มก้อน มีมากในภาคอีสาน ที่อพยพลงมาและแยกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไป (**ธวัช ปุณณทก, 2532**) **เต็ม วิภาคย์พจน์ (2531)** กล่าวว่า ฮู๋ ได้อพยพมาจากเมืองคำเกิด คำม่วน ประเทศลาวมีสำเนียงการพูดต่างจากผู้ไท มีการพูดภาษาฮู๋ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีอาชีพทำนา ตั้งถิ่นฐานอยู่หลายแห่ง ในที่ๆอุดมสมบูรณ์ เช่น บ้านนาโยง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี, บ้านกุดแดงบ้านนามแท่ง อำเภอพรรณานิคม บ้านจำปา บ้านบึงบัว บ้านตอกนอ และบ้านนาสีนวล อำเภอมัญจาคีรี อำเภอมือทอง จังหวัดสกลนคร, บ้านโพธิ์ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม, บ้านสา บ้านสิม บ้านหนองแวง อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์, บ้านหนองไม้ตาย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และบ้านแซงบาดาล ตำบลแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

ชุมชนไหมฮู๋บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีคำขวัญที่ว่า “ถิ่นเมืองเก่าเผ่าไหมฮู๋ แหล่งถักทอผ้าหมัดหมี่ มั่นข้าวดีอ้อยหวาน สัตว์โบราณ ไคโนเสาร์ อ่างหุบเขาห้วยสังเคียบ เทียบพร้อมวัฒนธรรม” คำขวัญบ้านแซงบาดาลนี้ที่บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ของชุมชนโดยอาชีพหลัก ประชากรส่วนใหญ่

ทำนาข้าว ทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และรับจ้าง อาชีพเสริมการทอผ้าที่ตั้งของบ้านแขงบาดาลห่างจากตัวอำเภอสมเด็จ 2 กิโลเมตร ถนนเป็นถนนลาดยางสะดวกในการเดินทาง มีโดยสายร่วระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอ มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มีห้วยสังเคียบไหลผ่าน มีหนองน้ำสาธารณะ ได้แก่งหนองกุดเวียนประชากรในหมู่บ้านดั้งเดิมเป็นชาวไทยญ้อทั้งหมด มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลาว และผู้ไทยอยู่บางส่วนน้อยที่มาใช้ชีวิตเหมือนไทยญ้อ โดยเข้ามาอยู่ด้วยการแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง มีสถานีตำรวจภูธรแขงบาดาล มีวัดจำนวน 2 วัดที่เป็นศูนย์รวมและประกอบพิธีทางศาสนาวัดบ้านและวัดป่า ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่อง ผี เช่นผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีปุต ผีตาแอก มีศาลปุต หรือ เรียกกันว่าเจ้าพ่อมหศักดิ์ ที่เคารพประจำหมู่บ้านมาแต่อดีตซึ่งจะมีการทำพิธี บูชาปีละครั้ง(บรรเทา บ่อคำ อายุ 73 ปี ,สัมภาษณ์ 28 ก.ย 57)

ภาพประกอบที่ 1 ภาพภูมิประเทศบ้านแขงบาดาล
(ที่มา <https://www.google.co.th/maps>)

จากจุดเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ที่มุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว การเปลี่ยนแปลงของ ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปทั้ง กระบวนการการผลิต การบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม จากสภาวะการนี้ ชาวไทยญ้อ บ้านแขงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ถูกมองข้ามและ ลดความ

สำคัญ ในเรื่องความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ที่มีสิ่งที่เป็นรูปธรรม และ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน จนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย การใช้ธรรมชาติเป็นแม่แบบของวิถีชีวิต การศึกษาอย่างเข้าใจ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสม การใช้ชีวิต การแต่งกาย การอยู่การกิน รายได้ เศรษฐกิจของครอบครัวล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่จะต้อง ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบันของการผลิต เพื่อยังชีพให้อยู่ดีกินดี อาชีพที่เคยทำในอดีต โดยเฉพาะการทอผ้า ทั้งเป็นกิจวัตรของแม่บ้านจะต้องทำ เมื่อเว้นจากการทำเกษตร การวิจัยจึงมุ่งศึกษาพัฒนาการด้านการทอผ้าไหม้อยู่ของบ้านแซงบาดาลที่มีการสืบทอดกันมาอันยาวนานเพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์และแนวทางการพัฒนาผ้าทอเพื่อดำรงอยู่อย่างสมดุลในสังคมยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านกระบวนการผลิต และการใช้ผ้าทอไหม้อยู่ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตเนื้อหา** เป็นศึกษาพัฒนาการ ผ้าไหม้อยู่ ซึ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาองค์ความรู้ด้านผ้าทอไหม้อยู่ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้ศึกษา กระบวนการผลิต ได้แก่ ด้านเส้นใย ด้านการฟอก-ย้อมสี ด้านลวดลายการทอและการแปรรูปการตลาด ส่วนการใช้ผ้า ได้ศึกษาการใช้ ผ้าในงานประเพณี พิธีกรรมและใช้ในวิถีชีวิตโอกาสต่าง ๆ ของชุมชนไหม้อยู่บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จจังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้กรอบการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติ พัฒนาผ้า ตามกรอบการศึกษาประวัติ จากอดีตและปัจจุบัน

2. **ขอบเขตพื้นที่วิจัย** ศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ไหม้อยู่โดยเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีหลักเกณฑ์การเลือก คือเป็นกลุ่มไหม้อยู่ที่มีเอกลักษณ์ ในการพูดที่ใช้ภาษาญ้อ สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือ ไทญ้อ มีความสำนึกและความรู้สึกว่าตนเอง เป็น ญ้อ เป็นชุมชนเก่าแก่ ขนาดใหญ่ที่อพยพอยู่อย่างหนาแน่นในภาคอีสานมีภูมิปัญญาด้านการทอผ้า คือ ไทญ้อบ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่มแล้วนำมาวิเคราะห์ สรุปผล รายงานการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบการบรรยายลักษณะความเรียง

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1. **ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่** หมายถึงทฤษฎีหน้าที่นิยมที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคลคือความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เรื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ดำรงชีวิตที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์และสมดุลกันทุกส่วน

2. **ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)** หมายถึงสภาพแวดล้อมที่ต่างกันทำให้วิถีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน ซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และโครงสร้างสังคมเป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มถดถอยลงหากแต่รูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมมีความแนบแน่นใกล้ชิดส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ซึ่งสังคมเป็นพลวัต (จูเลียน สจ๊วต อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545)

3. **ทฤษฎีการการแพร่กระจาย**หมายถึง การแพร่กระจายวัฒนธรรมหนึ่งไปวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อแตกต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญเป็นพื้นฐานการคิดว่าวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมการคิด การกระทำความรู้ ภูมิปัญญา การปฏิบัติสามารถแพร่กระจายระหว่างเขตพื้นที่ หนึ่งไปยังที่หนึ่งได้ โดยแพร่กระจาย อาจจะนำพาโดยกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งสู่สังคมวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ด้วยเหตุที่มีพื้นที่ติดต่อกันระหว่างอำเภอเมือง และแขวงความสัมพันธ์ทางเครือญาติและชาติพันธุ์ที่มี

ประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกันโดยการแพร่กระจายจะเป็นไปได้เร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคน และสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางติดตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

4. ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Melting pot Theory) หมายถึง การผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่หรือสังคมเดียวกัน ย่อมมีการผสมผสานกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม คนต่างวัฒนธรรมกันก็สามารถอยู่ร่วมกันภายในสังคมเดียวกันการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นผลทำให้การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมหรือยอมรับวัฒนธรรมใหม่ไปปฏิบัติ การผสมผสานทางวัฒนธรรม (บรรพต วีระวิไล, 2514) ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน เพื่อศึกษาว่าวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์ มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ดำรงอยู่หรือเปลี่ยนไป เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เจริญน้อยกว่าต่อยกกว่าให้เข้ามาอยู่ใต้อำนาจของตนทำให้เกิดการกลืนกันทางวัฒนธรรม หรือทำให้วัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่กว่าไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง มีแต่วัฒนธรรมอันที่ด้อยกว่าเท่านั้นที่จะต้องดัดแปลง

5. ทฤษฎีความทันสมัย หมายถึง แนวทางการอธิบายเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทางสังคมและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากความเจริญ ทางเทคโนโลยี การสื่อสาร และการคมนาคมทำให้การพัฒนาของคนในสังคมมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสและค่านิยมใหม่ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจของคน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไหมฮู๋ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ผ่านกรอบแนวคิด ทฤษฎีในการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบผลการวิจัยและแจกแจงสรุปผลตามกรอบเนื้อหาการวิจัยดังนี้

1. ด้านกระบวนการผลิต

1.1 ด้านเส้นใยผ้า จากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไหมฮู๋ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่ามีการใช้เส้นใยผ้าธรรมชาติในการทอทั้งหมด 2 ชนิด คือ

1) เส้นฝ้าย ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทญ้อบ้านแขงบาดาล โดยในอดีต ชาวบ้านจะตำหูกทอฝ้ายเอง เริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนการปลูกฝ้าย ใช้ระยะเวลา 3 เดือน มีการผลิตเส้นใยฝ้าย โดยนำปุ๋ยฝ้ายมาอ้าว ให้ได้ปุ๋ยฝ้ายดิบที่เนื้อละเอียด แล้วจึงนำมาตีเพื่อกระจายความหนาแน่นของเส้นใย จากนั้นนำมากรอ (หล่อฝ้าย) ซึ่งการกรอในอดีตจะใช้ไถ่นั่น ปัจจุบันใช้แท่งเทียนไขแทน เนื่องจากเทียนไขทำให้เส้นใยลื่นดีง่าย และได้มันยาว หลังจากนั้น ก่อนจะนำมาจึงนำไปเส้นให้เป็นเส้นใย (ก่อในฝ้าย) ก่อนจะนำมาเตรียมเพื่อทำเป็นเส้นด้าย และรวมเป็นปอยฝ้าย (ปอย มี 3-5 ไน) เพื่อให้ฝ้ายขาว ต้องมีการกัดฝ้ายโดยชาวเจ้าหรือชาวนึ่ง แล้วแช่น้ำเพื่อให้เส้นแข็งแรงทนทาน เมื่อแช่แล้วจึงสไลต์น้ำออก แล้วนำฝ้ายมาตากให้แห้ง ขั้นตอนนี้ต้องทำในวันที่มีแดดจ้า เนื่องจากต้องให้ฝ้ายแห้งใน 1 วันพอดี เพราะถ้าฝ้ายไม่แห้ง ในหนึ่งวัน เส้นฝ้ายจะคืนตัวกลับมาเหมือนเดิมต้องทำใหม่ เมื่อแห้งแล้วจึงห่อด้วยผ้ากันแมลงเก็บไว้ แต่มาปี พ.ศ 2553 การเก็บเส้นฝ้ายประยุกต์โดยใช้ถุงพลาสติก ถุงปุ๋ยมัดเก็บแทนเนื่องจากงูหาได้ง่าย ราคาถูกเก็บได้ปริมาณมาก และเคลื่อนย้ายสะดวกมากขึ้น

2) เส้นไหม หญิงชาวไทญ้อแขงบาดาล จะเริ่มต้นการทำผ้าไหมตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงตัวหนอนไหม ไปจนถึงการสาวไหม เทคนิควิธีขั้นตอนการสาวไหมของชาวแขงบาดาล จะเริ่มจาก ใส่เกลือลงในหม้อต้มไหม เพื่อให้ไหมฟูขึ้น แล้วการสาวเส้นไหมที่ใช้สาวลงใส่กระบุง หรือตะกร้า ในปัจจุบันใช้ถังพลาสติกแทน กระบุงเพราะจะทำให้รักษาความชุ่มชื้นของไหมไม่ให้เส้นไหมแห้งกรอบได้ดีกว่านอกจากนี้ยังมีเทคนิคนำข้าวสารมาทับเส้นไหมที่อยู่ถึงเพื่อไม่ให้เส้นไหมพันเกี่ยวกันจนซึ่งทำให้การกรอยากขึ้น จากนั้นจึงนำไปมัดหมี ย้อมสี แล้วจึงนำไปทอหรือการตำหูกเป็นผ้าทอต่อไป ซึ่งแต่ละขั้นตอนของการทอผ้าไหมกว่าจะเป็นผืนได้จะต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ความอดทน ประณีต ใช้ฝีมือ มีความพิถีพิถัน (**มะลิลลย์ สิบเพ็ง, สัมภาษณ์**)ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมาชาวบ้าไทญ้อแขงบาดาลจึงได้มีการที่ซื้อด้ายประดิษฐ์ไหมโทเรมาใช้ทอผ้าแทนเส้นฝ้าย และเส้นไหมแต่การทอด้วยโทเร หรือเส้นด้ายใยสังเคราะห์นี้มีข้อเสียคือ มีการหดตัว (**พันศรี หลีกคำ, สัมภาษณ์**)

1.2 ด้านการพอกย้อมสีจากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทญ้อ บ้านแขงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าการพอกย้อมของไทญ้อบ้านแขงบาดาลนั้นมีการพอกย้อมสีฝ้ายและไหม เพื่อให้ฝ้ายทนแล้วนำมาย้อมสี ก่อนอื่นต้องผ่านการพอกไหม

(ต่อใหม่) เพื่อให้ฝ้ายมีสีขาวขาว โดยการใช้ผ้าต่างจากขี้เถ้าที่ได้จากการเผาต้นกล้วย ทะลายมะพร้าวแห้ง นำขี้เถ้าที่ได้มาแช่เอาน้ำใส แล้วนำไปแช่เส้นฝ้าย หรือไหมนำไปต้ม แล้วจึงล้างน้ำออกให้สะอาด จะได้เส้นฝ้ายหรือเส้นไหมที่มีสีขาว อ่อนนุ่ม เหมาะที่จะนำไปย้อมสีต่อไป

การย้อมสีฝ้ายและไหมในอดีตมีการใช้สีที่ได้จากธรรมชาติ เช่น สีแดง จากครั่ง สีครามจากต้นคราม และสีเหลืองจากแก่นเข สิ่งดิน สีเข้ เป็นต้น โดยเฉพาะการย้อมสีไหมของชาวไทญ้อ มีรูปแบบเฉพาะนิยมใช้วิชา “แสง” คือ การย้อมด้วยวิธีรองพื้นด้วยครั่ง หรือเข ก่อนที่จะย้อมให้เป็นสีอื่นต่อไป เพื่อไม่ให้สีตก มีความคงทน การเลือกครั่งและเขในการย้อมสีครั้งจะต้องเป็นครั่งที่เลี้ยงจากต้นค้อและใช้แก่นเขที่ชาวไทญ้อเรียกว่า เขควาย นำมาย้อมสีไหมได้สวยงาม นอกจากนี้ยังมีสีย้อมจากธรรมชาติอย่างอื่น เช่น ใบเปือกแสง (สีแดงคล้ำ) การย้อมสีธรรมชาติจะทำให้ผ้าไม่กัดกัน เก็บไว้นาน ทนทานแมลงไม่กัดกินผ้า (**พันศรี หลักล้า, สัมภาษณ์**) ต่อมา ปี พ.ศ. 2503 เริ่มมีพ่อค้าเร่ผ้าสีเคมีซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สีปั๊บ” เข้ามาขาย ซึ่งเป็นสีดำและสีคราม ต่อมาประมาณในปี พ.ศ. 2520 เริ่มมี สีขวด สีซอง (ย้อมไหม) สีตลับตรากิเลน (ย้อมฝ้าย) ซึ่งชาวบ้านนิยมนำมาใช้ย้อม ด้าย และย้อมเสื้อผ้าที่ตัดเย็บแล้วและนิยมใช้จนถึงปัจจุบัน (**เชียวพร สุวรรณพุกษ์, สัมภาษณ์**)

1.3 ด้านลวดลายและการทอจากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทยบ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ในด้านลวดลายของผ้าชาวไทญ้อมีการสร้างสรรค์ลวดลายผ้า ทอด้วยเทคนิคหลายแบบ เช่น การขีด การจก และการมัดหมี่ผ้าต่างๆ ชาวบ้านแซงบาดาลมีจินตนาการแล้วสร้างผลงานทางด้านศิลปะโดยมีปัจจัยที่มีสิ่งแวดล้อม ความเชื่อที่มีอิทธิพล ต่อลวดลายผ้า คือลวดลายส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่เกิดจากการเลียนแบบธรรมชาติสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ตั้งแต่พืชพรรณ สัตว์ ตลอดจนการจัดนาการตามความคิด ความรู้สึก เลียนแบบผ้าดั้งเดิม จะเก็บไว้ในผ้าตัวอย่าง เรียกว่า “ผ้าแพรแส่วหรือแสว” เพื่อใช้เป็นตัวอย่างและแม่แบบในการแกะลวดลายในการทำครั้งต่อไป และเกิดจากเทคนิคในการทำลวดลายที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนา ความเชื่อ ศรัทธาลายที่ได้จากรูปแบบทางเรขาคณิต อย่างไรก็ตามลวดลายที่สำคัญถือเป็นลายหลัก ดั้งเดิมในการทำผ้าของชาวไทญ้อบ้านแซงบาดาล ได้แก่ ลายนาค ลวดลายดั้งเดิมอันถือเป็นลายที่เกิดจากความเชื่อเป็นสำคัญ เชื่อกันว่า นาคคือบรรพบุรุษและเป็นสัตว์ที่มีคุณต่อมนุษย์

อย่างยิ่ง เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าชาวไทลื้อมีวัฒนธรรมร่วมกับกลุ่มชาวไท-ลาว จาก ลวดลายผ้าที่ปรากฏ ซึ่งมีชื่อเรียกที่ต่างออกไป อาทิ นาคกันก็ (หมี่ลวด) นาคขอ 9 ลำ 7 ลำ ลายนาคน้อย (หมี่ตา) และลายที่ประยุกต์ต่อมา ได้แก่ ลาย หมากจับหมู หมากจับหว่าน ลายขอดอกบัว ลายไส้จ่อ ลายดอกแก้ว ลายหมากไม้ ลายหมากจับ หมากจับคู่ ลายต้นสน พอต่อมา เกิดลายที่เกิดจากการผสมผสานลวดอื่นเพิ่มขึ้นมาเรื่อย มีลายใหม่เกิดขึ้นได้แก่ ลายนกยูง ลายปู ลายไก่ ลายแมงมุม ลายหงส์ ลายเต่า ซึ่งลวดลายได้จากการการมัดหมี่ การมัดหมี่ อดีตใช้เชือกกล้วยตานี กล้วยส้มในการ มัดหมี่ โดยเชื่อว่ากล้วยตานีเป็นกล้วย ที่เหนียวกว่ากล้วยชนิดอื่น ปัจจุบันชาวบ้านใช้เชือกฟางที่มีขายหาซื้อง่ายตามท้องตลาด มัดหมี่แทนเนื่องจากมัดได้แน่น น้ำสีไม่ซึมเข้าเส้นด้ายทำให้ได้ลวดลาย ชัด ไม่ผิดเพี้ยนเวลานำไปทอ

ภาพประกอบที่ 2-3 ผ้าส่วหรือ ผ้าแซว ผ้าแม่แบบ อายุ 130 ปี ของชุมชนบ้านแซงบาดาล

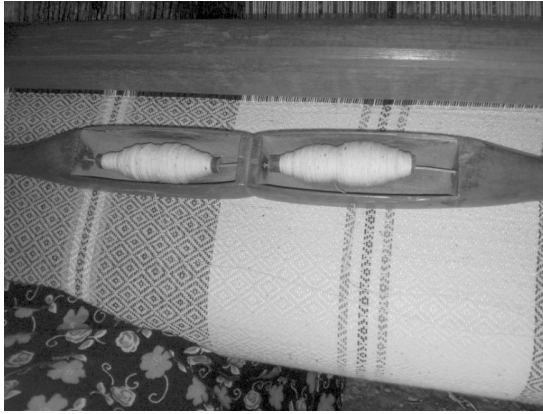
การทอ ชาวไทลื้อบ้านแซงบาดาล อดีตจะนิยมทอผ้าทั้งผ้าฝ้ายและ ผ้าไหม การทอใช้สีหลัก ได้แก่ สีแดง เขียว ดำ ใช้เทคนิคการทอมีทั้ง จก ชิด และมัดหมี่ ตามแต่การใช้สอย อดีต จนถึงปัจจุบันจะทอช่วงเวลาและเทศกาลที่ต้องการจะใช้ผ้า จะใช้เวลาเว้นว่างจากงานเกษตร หรือหลังฤดูการเก็บเกี่ยว การทอจะมีทั้งทอผ้าห่ม ผ้าขึ้น และผ้าเบี่ยง หรือผ้าสไบ (แพรวา) ผ้าพื้นสีขาว (ทำพิธีทางศาสนา) ผ้าพื้น โดยเฉพาะผ้า ม่วงทุกบ้านจะทอไว้ใช้สอย (ของ หารนคร, สัมภาษณ์) ปัจจุบันจะมีคนจากภายนอกมา ซื้อผ้าก็จะทอผ้าสั่งซึ่งการทอจะใช้และขายในครัวเรือนเป็นกิจกรรมในครัวเรือนเท่านั้น

จะไม่ทอเก็บไว้นานเพื่อรอขาย เพราะว่าชาวบ้านไม่มีเงินทุนสำรอง เนื่องจากราคาเส้นฝ้ายและไหมมีราคาแพง

ภาพประกอบที่ 4-6 ผ้าไหม เก้าแก่อายุ 120 ปี ของแม่พันศรี หลักคำ

เครื่องมืออุปกรณ์การทอผ้า ยังคงยึดแบบอย่างดั้งเดิมมาแต่สมัยเริ่มแรกของการทอผ้า ไซ้ก็ไม้ (ทูก) ทอผ้าส่วนใหญ่ทุกบ้านจะมีกี่ทอผ้าได้ทุนบ้านและมาถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ก็ยังมีให้พบเห็น มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2550 บ้างเล็กน้อยในอุปกรณ์อื่นในการทอ เช่น การทำหลอดปั่นด้าย จากการใช้ไม้ไผ่ ไม้ป้อ ปัจจุบันมาใช้พลาสติก กระสวยจากอดีตใช้ทองเดียว แต่ปัจจุบันใช้สองทอง เพื่อให้ได้ด้ายที่หนาขึ้นสำหรับการทอผ้าห่ม ส่วนการทอไหมยังคงใช้กระสวยทองเดียวอยู่ (ไค คุณศรี, สัมภาษณ์) ฟืมฟันไม้ เปลี่ยนมาใช้ฟืมฟันเหล็กซึ่งครั้งแรกมีพ่อค้ามาขายตามหมู่บ้าน ปัจจุบันจะต้องมีการสั่งซื้อโดยการบอกต่อจากผู้ทอเป็นพ่อค้าจึงจะมาส่ง ฟืมนิยมใช้ขนาดที่หลากหลายตามความต้องการของชนิดผ้าที่ทอ ได้แก่ ฟืม 14, ฟืมไม้แบบเก่า ฟืม 9 ,10, 12 ผ้าขาวฟืม 25 ผ้าห่ม ฟืม 30 , 32 ทอผ้าขึ้นฟืม 35 ผ้าโสร่ง (ทิพย์ หลักคำ, สัมภาษณ์) ราคาฟืม ประมาณ 3,500 บาท ข้อเสียฟืมฟันเหล็กจะเป็นสนิมเมื่อไม่ใช่เป็นประจำ ต้องใช้น้ำมันทา คือน้ำมันมะพร้าว

ภาพประกอบที่ 7 กระสวยสองท่อน สำหรับการทอผ้าห่ม ของแม่ไค คุณศรี

1.4 การแปรรูป จากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทญ้อ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ชุมชนบ้านแซงบาดาล ที่พบเห็นยังมีการแปรรูปผ้าน้อยมาก มีเพียงใช้ผ้า ที่เป็นผืนแบบดั้งเดิมใช้ในชีวิตประจำวัน เพียงแต่การแปรรูปในเรื่องประโยชน์ใช้สอย เพื่อทำเป็นที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่มแบบดั้งเดิม ในการสวมใส่เป็นเครื่องแต่งกายผ้านุ่ง ผ้าซิ่น โสร่ง และตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ผ้าซิ่นสำเร็จรูป เสื้อผ้าฝ้าย ผ้าไหม ใช้ในงานประเพณีสำคัญ ปัจจุบันส่วนจะใช้ผ้าอื่นก็หาซื้อตามท้องตลาดทั่วไป สะดวก มีราคาถูก และจะทอเป็นผ้าสีพื้น และจะขายเป็นเส้นด้าย เช่น เส้นฝ้ายขาว ฝ้ายสีน้ำตาลซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมและต้องการได้มีการสั่งซื้อจากคนภายนอกเข้ามามากขึ้น

1.5 ด้านการตลาดจากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทญ้อ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ชุมชนบ้านแซงบาดาล ส่วนใหญ่ เน้นการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน และเป็นของฝาก จะมีก็แต่ ถ้ามีคนมาซื้อ ก็จะขายเป็นรายได้ เพิ่มเติมใช้จ่ายในครอบครัวเป็นครั้งคราวและสั่งให้ทำขาย จะไม่ทอเก็บผ้าไว้กับบ้านที่ละมากๆ เพราะเส้นด้ายมีราคาแพง ลงทุนสูง และจะทอใหม่อีกเมื่อมีผู้มาสั่งซื้อครั้งต่อไป ซึ่งจะต้องสั่งก่อนล่วงหน้า ตามลวดลายที่ต้องการ ตั้งแต่ 2 สัปดาห์ ถึง 1 เดือน ขึ้นไป และจะต้องมารับตามกำหนด จะไม่ได้ทอเก็บไว้นาน ไม่ได้ขายเป็นอาชีพหลักมากนัก จะเป็นการเพิ่มรายได้ครอบครัว ถ้าหมดแล้วก็จะทอตามลายที่สั่ง จึงไม่ค่อยมีผ้าที่ทอเก็บไว้สำหรับขาย เพราะ

ต้นทุนเส้นด้ายมีราคาแพง ฉะนั้นผู้ทอจึงไม่เก็บขายไว้ถ้าจะถนอมถึงสวดลายในผ้าจะจำไม่ค่อยได้เท่าใดนักเพราะขายไปหมดแล้ว หากแต่จะเก็บหรือดูลายในผ้าแม่แบบ การทอมีทั้งทอด้วยผ้าฝ้าย และผ้าไหม โดยเฉพาะบ้าน คุณแม่น้อย บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 1 ถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านการทอ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในการทอผ้า ที่ประณีตสวยงาม เป็นครูภูมิปัญญาด้านการทอผ้า และการสร้างสวดลายผ้าที่ชำนาญ ทอผ้าได้เร็วที่เป็นที่รู้จักกันดีของหมู่บ้าน จะทอผ้าตามที่ผู้มาสั่งเพื่อไปเป็นเครื่องสมมา (ของไหว้) ในงานแต่งงาน หรือเป็นของฝาก แต่การทอเพื่อการตลาดยังไม่กว้างขวางนัก จากการบอกเล่าของ นายบุญฤทธิ์ สุวรรณพภักษ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ขาดการประชาสัมพันธ์การสนับสนุนเงินทุน และการรวมกลุ่มทั้งในการกระจายผ้า เคยมีเพียงกลุ่มสนับสนุนผู้ทอผ้าของหมู่บ้าน จำนวน 25 คน เมื่อปี พ.ศ. 2553 และได้ยกเลิกไป ก็ไม่ได้ดำเนินงานต่อ (บุญฤทธิ์ สุวรรณพภักษ์, สัมภาษณ์)

2. การใช้ผ้า

จากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทยสู่ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การใช้ผ้าในชีวิตประจำวันของไทยอุ้ยบ้านแซงบาดาล ที่ในชีวิตประจำวันและตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ที่สำคัญคือการทอเพื่อใช้เป็นเครื่องแต่งกาย ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และเป็นเครื่องใช้สอยในครัวเรือนเพื่อทำเป็นที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่มแบบดั้งเดิม ในการ สวมใส่เป็นเครื่องแต่งกายผ้าถุง ไส้กรอง และตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ผ้าชิ้นสำเร็จรูป เสื้อผ้าฝ้าย ผ้าไหม ใช้ในงานประเพณีสำคัญ แต่ความรับผิดชอบในการทอผ้ายังเป็นหน้าที่ของผู้หญิงชาวอุ้ย ให้คงอยู่สืบไป เพื่อถ่ายทอดสั่งสมและขัดเกลาทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตาม ที่มีความเชื่อในการทอ เพื่อการทำนุ บำรุงศาสนาข้อห้ามหรือข้อละห้าม การทอผ้าจะเป็นเหมือนกฎเกณฑ์ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบและก่อให้เกิดความคงอยู่ของชุมชนมาจนปัจจุบัน ซึ่งแบ่งการใช้ใน 2 ลักษณะ คือการใช้ในงานประเพณีพิธีกรรม และใช้ในวิถีชีวิตโอกาสต่างๆ ดังนี้

2.1 ผ้าที่ใช้ในงานประเพณีพิธีกรรมจากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทยสู่ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การใช้ผ้าในงานประเพณีพิธีกรรม ผ้าจะเป็นส่วนประกอบสำคัญ เป็นสัญลักษณ์ประกอบพิธีกรรมเพื่อชาวอุ้ยใช้ผ้าในประเพณี ต่างๆ ใน 12 เดือน อย่างเคร่งครัดเหมือนในอดีต ใช้ในพิธีทางพุทธศาสนา

ที่สำคัญ ได้แก่ ผ้าที่ใช้ ผ้าห่อคัมภีร์ พระสงฆ์ใช้ ผ้าถวายพระในงานบุญ ผ้าที่ใช้สำหรับถวาย พระสงฆ์ ผ้าไตร ผ้าอาบน้ำฝน ในอดีตจะเป็นผ้าขาว ปัจจุบันใช้ทั้งสีขาว และสีเหลือง โดยสามารถหาซื้อได้ตามตลาดอำเภอสมเด็จ ผ้าในพิธีบวชนาค ในกองบวชนาค หมอน เสื้อผ้า และบุญพะเหวด ผ้าถุง (ธง) ที่ปักผ้าความยาวผ้า 2-3 เมตร ห้อยบนเสาไม้ไผ่ปักไว้ในบริเวณวัด หรือนำไปแขวนไว้บนศาลา วัด อดีตใช้ผ้าสีขาวยาวสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปัจจุบันใช้เป็นลาวผ้าขาวม้าสี่เหลี่ยมผืนผ้าแทนได้ และยังใช้เป็นผ้าพะเหวด (ผ้าฝ้ายพื้นสีขาวที่วาดรูปเล่า เรื่องราวชาดก ทั้ง 10 ชาดก ของพระพุทธเจ้า) ผ้าประดับงานบุญ ทำเป็นรูปสัตว์ เทวดา ต้นกล้วยพุกข์ ซึ่ง (เป็นต้นที่เสียด้วยเงิน และต้องมีไหม หรือฝ้ายทุกครั้ง ซึ่งเนื่องจากเป็นงานที่เป็นการบอกกล่าวเทวดา ที่เป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสูงสุดจึงต้องมีฝ้าย ไหมใส่เข้าไปด้วยเป็น เพื่อเป็นสิริมงคล (พันศรี หลักคำ, สัมภาษณ์)

2.2 ในด้านบทบาทของผ้าในวิถีชีวิตจากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าใหญ่ บ้านแขงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าชาวไทใหญ่อผูกพันกับการใช้ผ้า อันมีระยะเวลายาวนานตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การเกิด การแต่งงาน การบวชและการตาย และผ้ามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวไทญ้อ ซึ่งเป็นปัจจัย สืบในอดีตและปัจจุบัน ทุกบ้านจะต้องทอผ้าขาว (ผ้าที่ทอจากเส้นฝ้ายสีขาวล้วนทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่ง และผ้าเข็นสีม่วง หรือผาสีม่วงไว้นิยสอย ประจำในบ้านทุกครัวเรือน(เป็นผ้าที่ทอด้วยเส้นยืนจะเป็นสีดำ และใช้เส้นพุ่ง 2 เส้น สีม่วงและสีดำพันเป็นเกลียวที่ย้อมด้วยสีดำและสีม่วง ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหม) เพื่อให้เกิดความหนา ใช้ได้เป็นผ้านุ่งของผู้ชายในประเพณีพิธีกรรมก็ได้ และใช้งานพิธีกรรมทุกอย่าง สารพัดประโยชน์)

ภาพประกอบที่ 8-9 ผ้าเข็นสีม่วง หรือ “ผ้าม่วง” ไว้ใช้สอย ประจำในบ้านทุกครัวเรือน
(เป็นผ้าที่ทอด้วยเส้นยืนจะเป็นสีดำ และใช้เส้นพุ่ง 2 เส้น
สีม่วงและสีดำพันเป็นเกลียวที่ย้อมด้วยสีดำและสีม่วง ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหม)
รวมทั้งผ้าที่ใช้ในประเพณี และพิธีกรรมด้วย

การแต่งงาน ใช้ฝ้ายสายสิญจน์ การบายศรีสู่ขวัญ ใช้ลูกข้อมือ ใช้เป็น
ผ้าปู ผ้าเข็น หรือผ้าห่มในพิธี เป็นผ้าสมมาผู้ใหญ่ของเจ้าสาวมอบแก่ญาติเจ้าบ่าว หรือ
ที่นอน ผ้าห่ม ผ้าสีขาว ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า หมอนซิด ผ้าชิ้น ฝ้าย หรือไหม ตามฐานะของ
แต่ละบุคคล ถ้าคนธรรมดาจะใช้ฝ้าย แต่ถ้าค่อนข้างมีฐานะจะใช้ผ้าไหมแทน ซึ่งเป็นของ
กำนัลที่หญิงสาวมอบให้ญาติผู้ใหญ่ทางสามีเพื่อแสดงความอ่อนน้อมแลกกับเงินขวัญถุง
หรือของขวัญอย่างอื่นและคำอวยพรจากญาติผู้ใหญ่ ซึ่งผ้าก็เป็น “เส้นใย” แห่งความผูกพัน
ที่ผู้หญิงมอบให้ผู้ชายในครอบครัว เครือญาติในสังคม ผ่านพิธีกรรมและช่องทางวัฒนธรรม

การเกิด ใช้ผ้าทำผ้าอ้อม ผ้าขาวห่อ และใช้สอย ใช้ปูกระดังให้เด็กที่
คลอดใหม่นอน และทำเป็นอู๋ ผ้ามัดกับเสาไม้สองเสาเป็นหลักใช้สำหรับ ให้เด็กนอนโดย
การแกว่งไปมา อุดดีใช้ผ้าขาว ต่อมาจะใช้ผ้าขาวม้า

การตาย ใช้ผ้าขาวดิบเป็นหลัก ผ้าดอยศพก่อนเข้าโลง ผ้าเข็นสีม่วง
(คลั่ง แดงคล้ำ) ย้อมจากใบเปือกแสง ผ้าปิดหน้าศพ (ก่อนนำศพเข้าโลง) ผ้าฝ้ายขาว
ผ้าเพดาน (ก่อนนำศพเข้าโลงทำเป็นโครงทำโลงศพ ชั่วคราว) ผ้าคลุมโลงศพ (หลังจาก
บรรจุศพในโลงเสร็จ) ด้ายมัดสายโยง (สายสิญจน์) ผ้าห่อกระดูก (หลังจากเผาศพเสร็จ)
ที่เป็นผ้าขาวในอดีต ปัจจุบันใช้ขวดโหลแก้ว หรือพลาสติกที่มีฝาปิดสนิทแทนเก็บกระดูก
ผู้ตาย เมื่อเผาเสร็จแล้ว หนึ่งวัน เข้าวันรุ่งขึ้นของการเผาศพตามประเพณี

การลำผีไ้ (ผีฟ้า) หรือหมอเหยา เพื่อรักษาผู้ป่วย จะใช้ผ้าชิ้น 1 ผืน เลื่อ 1 ผืนในพิธีซึ่งเป็นเครื่องเซ่นประกอบสำหรับการทำพิธีในการรำ จะวางไว้ตรงกลางวง แล้วผู้หมอลำจะร่ายบวงเป็นวงกลม

พิธีกรรมการเลี้ยงปู่ตาเจ้าพ่อมหศักดิ์ประจำปีของหมู่บ้าน จะเลี้ยงปีละ 1 ครั้งโดยมีเครื่อง ถวาย เจ้าปู่ รูปเทียนชั้น 5 หมอนขีด 3 เหลี่ยม ผ้าโสรง ผ้าขาวม้า ถวายเจ้าย่า เลื่อ ชิ้น ผ้าเปี่ยง ทำสายสัญญาณ ทำเป็นเทียนคาถา และตัดไม้มา 1 วาในการเลี้ยงทายฟ้าฝน โดยตาจ้ำใหญ่ของหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธี (บรรเทา บ่อคำ, สัมภาษณ์). ใช้เป็นเครื่องเซ่นถวาย พร้อมกับการฆ่าสัตว์ และกินอาหาร ร่วมกันเมื่อพิธีเสร็จสิ้น

ผ้าห่อคัมภีร์ โบราณ ใช้ผ้าชิ้นขีด ผ้าชิ้นมัดหมี่ ผ้าดำหรือ ผ้าขาวที่ยังไม่ผ่านการใช้งาน และนำมาถวายพระ ในอดีตเชื่อว่าได้บุญ และเพื่อเป็นการไถ่บาปของสตรีที่ได้เลี้ยงไหมฆ่าตัวไหมมามากมายในการทอผ้าแต่ละครั้ง กว่าจะได้เส้นไหมที่จะนำมาทอ เกิดจากการพัฒนาภูมิปัญญา การทอผ้าด้วย ด้านเทคนิค การจก ขิดและ การมัดหมี่แบบดั้งเดิมที่ต้องใช้ความอดทน และพยายามของผู้หญิงที่เป็นตัวแทนครอบครัว ซึ่ง รังสรรค์และ รักษาพลูดลาย การทอผ้าจากหุ่นสู่หุ่นได้ผลิตผ้าด้วยจิตวิญญาณที่ประณีตงดงาม เห็นได้จากผ้าในอดีตที่เก็บและรักษาไว้ได้ยาวนานและเป็นเอกลักษณ์ มีความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะผ้า เก่าโบราณ ในผลิตผลของชาวบ้านที่จากการลงพื้นที่สำรวจ เช่นผ้า แม่น้อย ผ้าแม่พันศรี ผ้าไหมเก่าแม่เนียน เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 10 ผ้าไหม เก่าแก่อายุประมาณ 120 ปี ของแม่เนียน บ่อคำ อายุ 70 ปี

2.3 ผ้าที่ใช้ในวิถีชีวิตและโอกาสต่างๆ จากการศึกษาเรื่องพัฒนาการผ้าไทลื้อ บ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การใช้ผ้าในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ใช้ผ้าสีหลักเป็นสีดำ หรือสีน้ำเงิน คนดั้งเดิมในอดีตจะใช้ผ้าฝ้าย ย้อมสี ดำ หรือน้ำเงินหรือสีกรมท่าย้อมจากธรรมชาติ ผู้หญิงจะใส่ผ้าซิ่น เสื้อ คอกลมผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วย ดำหรือกรมท่า เสื้อคอกลม ในการสวมใส่ไป ไปทำงาน ทำไร่ ทำนา ทำสวนประกอบกิจกรรมประจำวัน ถ้ามีประเพณีสำคัญๆ ไปวัด ทำบุญ หรือพิธีกรรมก็จะใส่ผ้าฝ้ายหรือไหมหมัดหมี่ หรือผ้าเปี่ยงซิด แพรวา ชาวไทลื้อก็ยังคงเคร่งครัดและใช้ผ้าเป็นสัญลักษณ์ในประเพณีและพิธีกรรมเช่นเดิม จะมีการใช้ผ้าทอมือและ ปัจจุบันก็ได้ผสมผสานกับซื้อผ้าในท้องตลาดเพิ่มเติมเข้ามาบ้างเพราะ หาได้ง่าย รวดเร็ว ราคาถูก ส่วนในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อบ้านแซงบาดาล ก็ยังคงรูปแบบเดิม ในการใช้ผ้าเป็นเครื่องแต่งกาย นุ่งห่ม และประดับเป็นผ้าเปี่ยงเหมือนเช่นในอดีต ในช่วงงานประเพณี พิธีกรรม โดยเฉพาะในคนรุ่นเก่า และพบเห็นบ้างในคนกลุ่มวัยกลางคน แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงบ้างตามสมัยนิยมในปัจจุบัน คนรุ่นใหม่ๆ ที่ออกไปศึกษาเล่าเรียนหรือทำงานที่อื่นนอกหมู่บ้าน เป็นต้น

อภิปรายผล

พัฒนาการการทอผ้าของไทลื้อ ของชุมชนบ้านแซงบาดาล ชุมชนผลิตผ้าตั้งแต่อดีตและสืบต่อ ความรู้ภูมิปัญญาถ่ายทอด วิธีการ กระบวนการผลิตแบบครัวเรือน จนถึงปัจจุบันโดยผู้หญิงเป็นตัวแทน ของการทอผ้า ผู้เชื่อมโยงผ่านความรู้อันทรงคุณค่าจากครอบครัว พ่อแม่ กระบวนการผลิตได้พัฒนาและผสมผสานภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมแบบค่อยเป็นค่อยไป มีการสืบทอดจากผู้ทอในอดีต ที่ต้องใช้ความอดทน และพยายามของผู้หญิง ซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูง สอดคล้องกับ **สุริยา สมุทคุปต์ (2536)** ผู้หญิงอีสาน ทักษะและความชำนาญในการทอผ้า เป็นช่องทางสำคัญที่สังคมวัฒนธรรมอีสาน เปิดโอกาสผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทในครอบครัวในชุมชนและนอกชุมชนในฐานะที่เป็นลูกภรรยา แม่ และญาติผู้ใหญ่ ผู้หญิงต้องเรียนรู้และเกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้าตลอดชีวิต

ด้านกระบวนการผลิตการทอผ้าใช้วัตถุดิบแบบดั้งเดิม โดยวัตถุดิบเส้นฝ้าย ได้จากการปลูกฝ้ายและเส้นไหม ได้จากเลี้ยงไหม มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาเพียงเล็กน้อย การสืบทอดเรียนรู้พัฒนาจากภูมิปัญญา การทอผ้าด้วย เทคนิค การจก ชิดและมัดหมี่ แบบดั้งเดิม และวิธีการทอ ยังคงรักษาลวดลายหลัก เก่าแก่ดั้งเดิม และมีการผสม

ผสานลวดลายเข้าไปกับลวดลายเดิม และสร้างลวดลายใหม่แต่ยังคงลวดลายเดิมไว้ได้ดี ที่สืบทอดก็เริ่มลดลง คนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจเรียนรู้ หนุ่มสาวหันหลังให้กับการทอผ้า เพราะต้องเข้ามาขายแรงงานในเขตเมือง และการออกไปศึกษานอกพื้นที่มากขึ้น จากการแต่งตัวแบบเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวแขวงบาดาลก็เริ่มไม่ค่อยจะมีให้เห็นในชีวิตประจำวันเริ่มค่อยๆ ลดลงไปด้วย สำหรับที่ยังคงมีฝีมือในการทอผ้าได้อยู่ก็ประสบปัญหาทางด้านคุณภาพของผ้าจึงไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพ ประกอบกับชาวบ้านแขวงบาดาลส่วนใหญ่ ขาดเงินทุนในการผลิต ทำให้ผ้าของแขวงบาดาลไม่ประสบความสำเร็จ การแปรรูปและกระบวนการเพื่อการตลาด ยังไม่มีการส่งเสริมและสนับสนุนเท่าที่ควร จึงไม่เป็นที่รู้จักจากแม่ค้าในตลาดค้าผ้าจากภายนอกซึ่งขาดการประชาสัมพันธ์ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการทอผ้าไทญ้อส่วนใหญ่ เป็นการทอผ้าที่ใช้เอง ในครัวเรือนใช้ การใช้วัตถุดิบแบบดั้งเดิม โดยวัตถุดิบเส้นฝ้าย ได้จากการปลูกฝ้ายและเส้นไหม ได้จากเลี้ยงไหม มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาเพียงเล็กน้อย สอดคล้องกับ **ธวัชชัย วงศ์ธนาสุนทร (2540)** ศึกษาแบบแผนการผลิตหัตถกรรมการทอผ้าพื้นเมือง ของหมู่บ้านไถลื้อในจังหวัดน่าน พบว่ากระบวนการผลิตเป็นแบบทำเองใช้เอง การปลูกฝ้าย ปั่นด้ายเอง นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับการศึกษาของ **ไพรัตน์ อนุพันธ์ (2536)** ที่ศึกษา การศึกษาผ้าทอมือ ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและความเชื่อในประเพณีของชาวอีสานพบว่า การทอผ้าของชาวอีสานนิยมทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม โดยใช้วัสดุที่ผลิตขึ้นเองในครัวเรือน เช่น ไหม ฝ้าย วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ทอ การทอจะมีบทบาทในพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีบวช พิธีศพและพิธีศาสนาผ้าเป็นสิ่งที่ใช้ผูกพันในชีวิตประจำวันของมนุษย์จึงเกิดการถ่ายทอดกันในการเรียนรู้ การทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง สีของผ้ายังมีบทบาทต่อความเชื่อในเรื่องการแต่งกายตามวันเกิด ประเภทของผ้าที่ใช้ในงานพิธีกรรม ประเพณีบางอย่างจะแตกต่างกันไปบ้าง ผ้าทอสีขาวจากฝ้ายและไหมนิยมใช้ในพิธีมากเป็นพิเศษ ย้อมสีและทอเป็นผ้าเอง การผลิตผ้าพื้นเมืองเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับการศึกษาของ **ทัศนีย์ บัวระภา (2536)** เรื่อง ผ้าไทญ้อ ศึกษากรณีชาวไทญ้อบ้านแขวงบาดาล ตำบลแขวงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผ้าไทญ้อ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือผ้าฝ้ายและผ้าไหม กระบวนการผลิตจะคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันที่ผ้าฝ้ายใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนผ้าไหมจะใช้ในงานพิธีต่างๆ ในอดีตจะเริ่มจากการทอที่ง่ายไปหายาก คือจากการทำเส้นใย ไปจนถึงการทอลวดลาย การใช้สีจะใช้สีจากธรรมชาติ ตามเทคนิควิธีแต่โบราณที่ถ่ายทอดกันมา

ในปัจจุบันกระแสความต้องการของตลาดที่ต้องการสินค้าไม่เหมือนกัน ทำให้รูปแบบผ้าทอเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาด ชาวบ้านแซงบาดาลมีการสืบทอดเรียนรู้พัฒนาจากภูมิปัญญา การทอผ้าด้วย เทคนิค การจก ชิดและ มัดหมี่ แบบดั้งเดิม วิธีการทอ ยังคงรักษาลวดลายหลัก ที่เก่าแก่ดั้งเดิม และมีการผสมผสานลวดลายใหม่เข้าไป กับลวดลายเดิม และเกิดการผสมผสานลวดลายใหม่ ๆ แต่ยังคงลวดลายเดิมไว้ได้ดี การผลิตผ้าด้วยจิตวิญญาณที่ประณีตงดงาม เห็นได้จากผ้าในอดีตที่เก็บและรักษาไว้ได้ยาวนานและเป็นเอกลักษณ์ มีความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะผ้าโบราณ ในผลผลิตจากการทอผ้าชุมชนไทยบ้านแซงบาดาล นอกจากการทอไว้ใช้ในครัวเรือน และยังทอผ้าเก็บรักษาเป็นคุณค่าทางใจ เป็นแบบอย่างเพื่อคนรุ่นหลังไว้มากกว่าการทอเพื่อขาย และคนรุ่นเก่าที่เป็นภูมิปัญญาจากการทอผ้าแต่ในการสืบทอดการทอมีน้อยลงผู้ทอผ้าจากรุ่นเก่าของบ้านแซงบาดาล ชาวบ้านแซงบาดาล ที่สืบทอดก็เริ่มลดลง ซึ่งผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจะต้องให้ความสำคัญมากขึ้น เพราะทั้งๆ ที่ในพื้นที่ มีภูมิปัญญาที่มีมือการทอเก่งๆ มากมาย ควรส่งเสริมภูมิปัญญาด้านนี้โดยเฉพาะ และจริงจังส่วนการแต่งกายแบบเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวแซงบาดาลก็เริ่มไม่ค่อยจะมีให้เห็นในชีวิตประจำวันเริ่มค่อยๆ หายไปไปด้วย ยังคงมีให้เห็นในคนเก่าแก่บ้าง คนรุ่นใหม่ไม่สนใจเรียนรู้ หนุ่มสาวหันหลังให้กับการทอผ้า เพราะต้องเข้ามาขายแรงงานในเขตเมือง เพราะเศรษฐกิจของครอบครัวที่ต้องหารายได้ รวมทั้งการออกไปศึกษานอกพื้นที่มากขึ้นคนหนุ่มสาวที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดเนื่องจากระบบการคิดของคนรุ่นใหม่ พ่อแม่เริ่มส่งลูกหลาน เข้าเรียนมากขึ้น เพราะชาวบ้าน พ่อแม่เริ่มมีรายได้จากการรับจ้างจากภายนอก และมีคนในหมู่บ้านเริ่มมีงานทำ ผู้ปกครองเริ่มมีฐานะ ตัวอย่างชาวบ้านที่มีการรับราชการจึงนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมใกล้บ้านและใน อำเภอสมเด็จ และเรียนต่อในระดับปริญญาจึงหาผู้สืบทอดน้อยลง แล้วก็เอาแนวคิดวัฒนธรรม ค่านิยมใหม่ เข้ามาผสมผสานทำให้การทอผ้าในยุคปัจจุบันเริ่มค่อยๆ ลดลง ทำให้การทอผ้ากับคนรุ่นใหม่ไม่ได้รับความสนใจ การแปรรูปและกระบวนการเพื่อการตลาด ยังไม่มีการส่งเสริมและสนับสนุน คุณภาพของผ้าจึงขาดการส่งเสริมพัฒนาเนื่องจาก ขาดการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานในท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลตำบลแซงบาดาล ซึ่งต้องให้ความสำคัญ เพราะชุมชนบ้านแซงบาดาล เป็นชุมชนเก่าแก่ มีตระกูลเจ้าเมืองเก่ามากมายเห็นได้จากการใช้นามสกุล เช่น หล้าคำ สุวรรณมาโจ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ เผ่าทอง ทองเจือ (2545) และ R .Maxwell (2014) ที่อธิบายในหนังสือ Textilex

of Southeast Asia กล่าวว่า ผ้าทอและการแต่งกายสะท้อนวัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นเจ้าของนั้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากวัสดุที่ใช้ ในการถักทอ สะท้อนสภาพทางภูมิศาสตร์ ส่วนเทคนิคและลวดลาย สะท้อนภูมิปัญญาและความเจริญทางเทคโนโลยี ในขณะที่คติความเชื่อสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ได้สะสมมา ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทยญ้อ ที่กำลังจะถูกผสมผสาน หรือกลืนไปตามการเลื่อนไหลเข้ามา วัฒนธรรมใหม่ๆ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การใช้กระบวนการผลิต รูปแบบการผลิตผ้าได้เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของผู้บริโภค จากความมีคุณค่าทางจิตวิญญาณ เปลี่ยนเป็น มูลค่าในปัจจุบัน เพื่อให้จำหน่ายได้ ขณะที่ผู้บริโภคนิยมผ้าพื้นบ้านมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของผ้าพื้นบ้านน้อยลง ซึ่งเป็นปัญหาทำให้เกิดการเสื่อมสลายของผ้าญ้อ และยังมีอุปสรรคปัญหาในการทอผ้า อีกหลายประการ เช่นกรรมวิธีการทอหรือขั้นตอนการผลิตที่สลับซับซ้อน ทำให้ผลิตผ้าได้ช้า การเสียเวลา เป็นสาเหตุที่ทำให้ช่างทอผ้าหันไปประกอบอาชีพอื่น จึงทำให้เกิดการเสื่อมสูญของผ้าญ้อที่เกิดจากการไม่นิยมสืบทอดกระบวนการผลิต หรือขาดการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในกระบวนการผลิตผ้าญ้อในอนาคตเมื่อเปรียบเทียบกับไทยกลุ่มอื่นๆ พบว่ามีลักษณะคล้ายกัน อาทิ การศึกษาของ **ศรีวิไล พรพลย์ (2555)** ระบบเศรษฐกิจชุมชนของชาวไทญ้อบ้านหนองแซ่ตำบลตองโขบอำเภอโคกศรีสุพรรณจังหวัดสกลนคร พบว่าบ้านหนองแซ่เป็นชุมชนชาวไทญ้อที่มีความเก่าแก่ถึง 120 ปีปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 234 ครัวเรือนซึ่งเป็นชุมชนไทญ้อที่มีการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายรักความสงบ มีพฤติกรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่ยึดมั่นในแบบแผนประเพณีอย่างเคร่งครัดมีความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติเช่นการเลี้ยงผีเจ้าบ้านการเลี้ยงผีเหยาเป็นต้นบ้านหนองแซ่เดิมมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถ “หาอยู่หากิน” ได้จำนวนมากจึงนำมาแปรรูปเพื่อเก็บไว้บริโภคให้ได้นานขึ้นเช่นปลาร้าที่ผลิตในทุกหลังคาเรือนเนื่องจากบ้านหนองแซ่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านแหล่งน้ำคือหนองคำฮุยหนองบ้านฮ้างและหนองแซ่ที่สามารถหาปลาได้เป็นจำนวนมากในฤดูน้ำหลากทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนในอดีตเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองที่ยึดทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตและมุ่งเน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักปัจจุบันระบบเศรษฐกิจชุมชนไทญ้อได้รับอิทธิพลจากกระแสทุนนิยมที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นมีกระบวนการผลิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้นซึ่งในอนาคตระบบเศรษฐกิจชุมชนบ้านหนองแซ่มี

แนวโน้มที่จะเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ โดยสรุปเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชาวไทลื้อบ้านหนองแซ่มีการนำเอากระแสท้องถิ่นภวัตน์ มาปรับใช้คือภูมิปัญญาท้องถิ่นความเชื่อ/ค่านิยมจากศาสนาธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ และนิเวศชุมชนเพื่อทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนตลอดไป

ด้านการใช้ผ้า การเปลี่ยนแปลงการใช้ผ้าในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อบ้านแซงบาดาล ด้านบทบาทของผ้าในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อบ้านแซงบาดาลนั้น พบว่าชาวไทลื้อผูกพัน เกี่ยวข้องกับการใช้ผ้าตั้งแต่เกิดจนตาย อันมีระยะเวลายาวนาน และ ผ้ามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ ซึ่งเป็นปัจจัยสี่ในอดีตและปัจจุบัน จะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ผ้าบ้างตามสมัยนิยมเฉพาะที่เป็นเครื่องแต่งกาย ส่วนเครื่องใช้สอยในครัวเรือนและการทอผ้า เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม ชาวไทลื้อยังคงเคร่งครัดและใช้ผ้าเป็นสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีอยู่เช่นเดิม สอดคล้องกับ **สุนัย ญ อุบล (2536)** ผ่ากับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว สายเมืองอุบลพบว่า ผ้าอาจจำแนกได้หลายประเภทขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้จำแนก คือ หากจำแนกตามประเภทวัตถุดิบก็อาจจำแนก ได้แก่ ผ้าไหมกับผ้าฝ้าย จำแนกตามเทคนิคและวิธีการผลิต ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าเหียบ ผ้าขิด ผ้ายก ผ้ามัดหมี่ จำแนกตามประเภทการใช้สอย ได้แก่ ผ้าที่ใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เกิดจนตายและไพร์ตัน **อนุพันธ์ (2536)** ศึกษาผ้าทอมือ ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและความเชื่อในประเพณีของชาวอีสานพบว่า การทอผ้าของชาวอีสานนิยมทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม โดยใช้วัสดุที่ผลิตขึ้นเองในครัวเรือน เช่น ไหม ฝ้าย วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ทอ การทอจะมีบทบาทในพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีบวช พิธีศพและพิธีศาสนา ผ้าเป็นสิ่งที่ใช่มุ่งหมั่นในชีวิตประจำวันของมนุษย์จึงเกิดการถ่ายทอดกันในการเรียนรู้ การทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง สืของผ้ายังมีบทบาทต่อความเชื่อในเรื่องการแต่งกายตามวันเกิด ประเภทของผ้าที่ใช้ในงานพิธีกรรม ประเพณีบางอย่างจะแตกต่างกันไปบ้าง ผ้าทอสีขาวจากฝ้ายและไหมนิยมใช้ในพิธีมากเป็นพิเศษ

เอกสารอ้างอิง

- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.(2532). **ผ้าอีสาน จากมิติทางมานุษยวิทยา**. ภาค
วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- งามพิศ สัตย์สงวน .(2543). **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: รามากรพิมพ์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**. อุบลราชธานี: ศิริธรรม
ออฟเซ็ท.
- เต็ม วิภาคย์พจน์จ. (2531). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. (2550). **การถ่ายทอดภูมิปัญญาสิ่งทอท้องถิ่นล้านนาสู่สากล ศูนย์
สิ่งทอล้านนา**. เชียงใหม่ : โทนคัลเลอร์.
- ทัศนีย์ บัวระภา และคณะ. (2536). **ผ้าไทญ้อ: ศึกษากรณีชาวไทญ้อ บ้านแขงบาตาล
ตำบลแขงบาตาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์**. มหาสารคาม : สำนักงาน
วัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- รัช ปุณโณทก. (2542). **ศรีวราช (เจ้าเมืองท่าอุเทน) พระใน สารานุกรมวัฒนธรรม
ไทย ภาคอีสาน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย.
- รัชชัย วงศ์ธนาสุนทร. (2540). **ศึกษา แบบแผนการผลิตหัตถกรรมการทอผ้าพื้นเมือง
กรณีศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2543). **วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์ 2542**. มหาสารคาม:สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิมพ์ที่โรงพิมพ์ เดือนตุลา.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2542). **วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์**. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เผ่าทอง ทองเจือ. (2545). **สนทนากับประสาคนรักวัฒนธรรม** กิรี 19 กรกฎาคม 2545.
- ไพรัตน์ อนุพันธ์. (2536). **การศึกษาผ้าทอมือ : ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและความ
เชื่อในประเพณีของชาวอีสาน**. รายงานวิจัยส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวิจัย
วัฒนธรรมศึกษาสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์. (2557). **ตำนานผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์**. หจก. กาฬสินธุ์
การพิมพ์.

ศรีวิไลพร พลย์ (2555). ระบบเศรษฐกิจชุมชนของชาวไทอู๋บ้านหนองแซ่ตำบลตองโขบ
อำเภอโคกศรีสุพรรณจังหวัดสกลนคร.

สุริยา สมุทคุปดีและคณะ. (2536). แม่หญิงต้องต่ำหูก : พัฒนาการของกระบวนการทอ
ผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสานปัจจุบัน. นครราชสีมา:
ห้องไทยศึกษานิตน์.

สำนักวิชาการเทคโนโลยีสังคม. (2534). ผ้าขาวม้า ย่อม ว่าว: ความเรียงด้วยร่างกาย
อัตลักษณ์ และพื้นที่ในวัฒนธรรมไทย. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
สุรนารีนครราชสีมา.

อ้างอิงผู้ให้สัมภาษณ์

1. นายบรรเทา บ่อคำ, อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล ต. แซงบาดาล
อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2557
2. คุณยายพันศรี หล้าคำ อายุ 65 ปีบ้านเลขที่ 34 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล ต. แซงบาดาล
อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์วันที่สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2557
3. นางมะลิวัลย์ สืบเพ็ง, อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 132 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล ต. แซงบาดาล
อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2557
4. นางเขียวพร สุวรรณพฤษภ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล
ต. แซงบาดาล อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2557
5. นางชอง หารนคร , อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 21 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล ต. แซงบาดาล
อ.สมเด็จ วันที่ สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2557
6. ผู้ใหญ่บ้านบุญฤทธิ์ สุวรรณพฤษภ, อายุ 39 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล
ต. แซงบาดาล อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2557
7. นางไค คุณศรี , อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 72 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล ต. แซงบาดาล
อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2557
8. นางทิพย์ หล้าคำ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 148 หมู่ 1 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล
ต. แซงบาดาล อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2557
9. แม่เนียน บ่อคำ อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 1 หมู่ 1 บ้านแซงบาดาล ต. แซงบาดาล
อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ วันที่สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2557